

Toivo Flink

FT, dosentti, Verkostotutkija,
Siirtolaisuusinstituutti
toivo.flink@kolumbus.fi

Kuva: Toni Forssell.

Missä on Inkerinmaa tänään?

Avainsanat: Inkerin suomalaiset, suomalaisuus, historia, kulttuuri, yhteistyö

Inkerin Liitto, Inkeriläisten Sivistyssäätiö ja niiden seuraajat ovat tallentaneet tietoja inkerinsuomalaisten henkisestä elämästä jo sadan vuoden ajan. Uusi aika on tuonut uusia tavoitteita ja mahdollisuuksia. Tärkeimmäksi on noussut käytössämme olevan tiedon selvittely, käsittely, tutkiminen ja tunnetuksi tekeminen. Näitä tavoitteita varten on perustettu Suomen Akateeminen Inkeri-seura 14.12.2017. Se toimii muun muassa Inkerin suomalaisuuden historian ja kulttuurin tutkijoiden ja harrastajien yhteistyöfoorumina, järjestää alan seminaareja ja koulutusta, tekee yhteistyötä Inkerin historian tutkijoiden ja tutkimuslaitosten kanssa Suomessa ja muissa maissa. Ensimmäinen ulkomainen yhteistyökumppanimme on Eesti Akadeemiline Ingerimaa Selts, Viron Akateeminen Inkeri-seura. Se perustettiin Tartossa 27.11.2015.

Inkerin suomalaisten sivistys- ja kulttuurihistorian tila Suomessa

Turun yliopiston professori Lauri Honko nosti Inkerin tutkimusta koskevan asian näytävästi esiin 1990 julkaistussa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) vuosikirjassa Inkerin teillä. Hongon kirjoituksen otsikko on Inkerin tutkimus tienhaarassa. Artikkelin ensimmäisenä lauseena on kysymys: Missä on Inkerinmaa tänään? Pohtiessaan sitä hän puhui muistikulttuurista, joka ei ole sidoksissa maantieteeseen, vaan vaeltaa ihmisten mukana, heidän tajunnassaan, myös aivan vieraisiin oloihin.

Nyky-Inkerin kohtalonkysymys oli Hongon mielestä kulttuurinen jälleenrakennus. Olen samaa mieltä hänen kanssaan siitä, että arkisto- ja kirjastokokoelmissa on runsaasti Inkeristä ja inkerinsuomalaisista kerättyä perinnetietoutta. Ongelmana on tuon tietopotentialin käyttöön saaminen ja uudestaan kierrätys tavalla, joka integroituu inkeriläisten nykytodellisuuteen.

Professori Hongon mukaan elvyttävään kulttuurityöhön osallistumisen ja auttamisen edellytyksenä tulee olla tieto inkerinsuomalaisiksi itsensä tuntevien ihmisten tarpeista ja toiveista. Hänen mielestään perinneaineiston kerääminen SKS:n suojiin voi olla tieteellisesti tarkoituksenmukaista, mutta parhaimmillaankin vain tiedon museointia ja konservointia. Hän piti ehdottomasti arvokkaana, että inkeriläisillä olisi oma nykutekniikalla luotu perinnearkistonsa. Minusta perinneaineiston tallentaminen ei sulje pois digitaalisen Inkeri-arkiston luomista. Pikemminkin ne tulevat tukemaan toinen toistaan. Mielestäni sellaisen arkiston luonnollisin paikka olisi Siirtolaisuusinstituutti.

Keskeinen tekijä, joka on muuttanut tilanteen perin pohjin, on inkerinsuomalaisten paluumuutto. Suomeen on tähän mennessä saapunut yli 32 000 inkerinsuomalaista ja heidän perheidensä jäsentä. Arvioni mukaan heissä on neljä tuhansia akateemisesti koulutettua. He ovat tervetulleita Akateemisen Inkeri-Seuran toiminnan piiriin. On ilahduttavaa huomata, että viime vuosina on valmis-

tunut kaksi inkerinsuomalaisuutta tarkastelevaa väitöskirjaa ja toivottavasti uusia on tulossa.

Ensimmäinen muuttoaalto

Viimeisen sadan vuoden aikana Inkeristä Suomeen on muutettu joukolla kolmesti. Yksikään niistä ei tapahtunut niin sanottuina hyvinä aikoina.

Suomi otti vastaan ja sijoitti pääasiallisesti Karjalan kannakselle vuosina 1918–1920 yli 8 000 Inkerin pakolaista, eniten naisia ja lapsia, ja kustansi heidän toimeentulonsa sekä lasten koulunkäynnin. Helsinkiin ja Uudellemaalle kotiutuneet koulutetut Inkerin pakolaiset tavoittelivat kulttuuriautonomiia Suomen ja Venäjän välisissä Tarton rauhanneuvotteluissa vuonna 1920. Inkeri ei kuulu neuvoteltaviin asioihin. Venäjän valtuuskunta hallituksensa nimissä lupasi kuitenkin inkerinsuomalaisille oikeuden käyttää suomen kieltä koulutuksessa ja julkisessa elämässä. Moni pakolainen luotti neuvostoviranomaisten lupauksiin ja sai maksaa siitä hengellään.

Tarton sopimuksen toisena osapuolena Suomen hallitus otti kantaa inkerinsuomalaisten oikeuksien polkemiseen Inkerinmaalla osoittamalla neuvostohallitukselle nootit vuosina 1923 ja 1931, josta ensimmäinen oli tiukkasävyinen. Suomi oli vasta vakiinnuttamassa asemaansa itsenäisenä valtiona. Miksi se asettui puoltamaan Inkerin suomalaisia?

Myös heimoaатteen kannattajia ilmoitautui tukemaan inkerinsuomalaisia. Kun Inkerin Liitto perustettiin Helsingissä vuonna 1922, siihen liittyi runsaasti kantasuomalaisia: eversti Erik Heinrichs, professori Kaarle Krohn, tohtori Väinö Salminen, pankinjohdaja Mauri Honkajuuri, professori E.N. Setälä, tohtori Rudolf Holsti, tohtori Toivo Kivimäki, kenraali Paavo Talvela ja tohtori Martti Haavio. 1930-luvulle tultaessa kantasuomalaisten jäsenluku Inkerin Liitossa ylitti tuhat henkeä. Heidän nimensä löytyvät liiton historiikista vuodelta 2012.

Liiton aloitteesta laadittiin ja julkaistiin sen lehdessä vuonna 1932 Inkerin kulttuuri-voimia keräämään-niminen kirjoitus. Siinä todettiin muun muassa, että valitettavasti ”kulttuurityöntekijät eivät kuulu järjestöihin, eivätkä tunne edes toisiaan. Vähälukuisen on Inkerin sivistystyöntekijäin lukumäärä, joten kaikki voimat on kerättävä yhteiseen työhön saman lipun alle.” Kirjoitusta täydentämään ilmestyi luettelo Suomessa asuneista Inkerin sivistystyöntekijöistä. Se sisältää 183 nimeä. Mitä me tiedämme heistä ja heidän toiminnastaan? Miten me arvioimme omaa toimintaamme tällä taustalla?

Toinen muuttoaalto

Väestönsiirroissa Inkeristä Suomeen kuljetettiin sodan jaloista runsaat 63 000 henkilöä. Mukana oli myös yli 20 000 ortodoksiuskoista inkerikkoja ja vatjalaista. Jatkosota alkoi kesällä 1941, väestönsiirrot käynnistyivät keväällä 1943 ja jatkuivat kesään 1944. Miksi Suomen valtion ylin johto näki vaivaa neuvotellessaan Saksan ylimmän johdon kanssa inkeriläisten pelastamiseksi, kun oli selvää, että Suomi häviää sodan? Lisäksi väestönsiirrot tulivat maksamaan 20 miljoonaa sodan-aikaista markkaa.

Inkerin henkinen kuuluvuus Suomeen korostui ympäri Suomea jatkosodan aikana vietetyissä Inkeri-tapahtumissa. V. A. Koskenniemen puhuessa Inkeri-illassa 11.2.1943 hän muistutti, että

... suomalaisen muinaisrunon piirissä on pienen Inkerin osuus niin suuri, että se käsittää runsaan neljänneksen kaikista talteen kirjatuiista runoarteista ja nimenomaan lyriisen runouden alalla on tämä Inkerin edustus vieläkin huomattavampi. Syyllä on kansanrunouden tutkija voinut väittää, että inkeriläiset kokoelmat ovat olleet niin rikkaat, että jos sellainen runoarre tavattaisiin muulla eurooppalaisella kielellä, se olisi tutkijain yleisen huomion ja ihailun esineenä. ...Ne suomalaiset, jotka Stolbovan rauhan jälkeen siirtyivät Suomesta Inkeriin, ja joiden jälkeläiset muodostavat sen pääväestön, ovat nähtävästi kuuluneet siihen suomalaiseseen parhaimmiston, joka historiamme aikana on usein saanut maailmalle osoittaa, että kansojen arvoa ja merkitystä ei suinkaan mitata lukumäärän perusteella.¹

Puhuessaan Helsingin yliopiston juhlasalissa vietetyssä Inkeri-juhlassa 23.1.1944 ja arvioissaan inkeriläisten väestönsiirtojen merkitystä, niitä johtanut professori Pentti Kaitera punnitsi inkeriläisten panosta Suomen taloudelliseen ja sotilaalliseen selviytymiseen myös henkisellä mittarilla. Hän nosti esiin suomalaisten yhteenkuuluvuuden tunteen. Kaiteran heimoaate ja kristillinen vakaumus loivat pohjan hänen henkilökohtaiselle pyrkimykselleen pelastaa Inkerin suomalainen kansansa lopulliselta tuholta. Hän ei ollut aatteensa kanssa yksin. Tämän vuoksi hänen ajatuksensa sopivat tähänkin päivään, kun mietimme inkerinsuomalaisten paluumuuttoa Suomeen 1990-luvulla.

Inkeriläisten siirtyminen Suomeen on taupaus, jota voimme nimittää merkilliseksi

siitäkin huolimatta, että tuskin mikään asia voi nykyisin saattaa meitä hämmästytykseen. Voimme nähdä siinä traagillisia piirteitä – sillä voiko kotomaan jättäminen olla milloinkaan muuta kuin traagillista. Voimme havaita siinä myös lohdullisia piirteitä. Olemme nähneet, miten kiinteästi inkeriläiset, kaikesta huolimatta, ovat tunteneet kuuluvansa suomalaiseen kokonaisuuteen. Olemme siis, raivoavan sodan keskellä, kokeneet, että kaikki ei ole pelkkää itsekkyyttä, että myös ihmisyyttä elää, että vain viha ei vallitse maailmaa, vaan että historiaa luo myös rakkaus.²

Kaiteran ja monien muiden heimoaатteen kannattajien puheita ja kirjoituksia voidaan pitää propagandana. Sellaiseksi ne varmaan olivat tarkoitettukin, mutta niiden takana oli muutakin kuin oman edun tavoittelua.

Välirauhansopimuksen mukaan runsaat 55 000 Suomeen siirretystä palautettiin Neuvostoliittoon vuosien 1944 ja 1945 vaihteessa. Kaikki eivät lähteneet. Heidän laillinen oikeutensa jäädä Suomeen löytyi Valvontakomission hyväksymästä välirauhansopimuksen kymmenennestä artiklasta. On vieläkin selvittämättä, kenen toimesta ja millaisin motiivein kymmenes artikla oli syntynyt. Suomeen jäi noin 8 000 inkerinsuomalaista, joka viides tänne muuttaneista. Laillisuudesta huolimatta, inkeriläisiä oli hiertänyt Neuvostoliiton suhteita useita vuosia. Neuvostoliiton lähetystö pyysi vuonna 1952 Suomen ulkoasiainministeriötä päivittämään kuusi vuotta aikaisemmin saamansa luettelon Suomeen jääneestä siirtoväestöstä. Siinä tuli mainita, mihin neuvostokansalaiset, ensisijaisesti Inkerin suomalaiset, olivat siirtyneet. Sisäasiainministeriön ulkomaalaistoimiston tietojen mukaan Suomessa asui vuonna 1950 yhteensä vähän alle 5 000 neuvostokansalaista. Neuvostodiplomaatit osoittivat toimillaan, että heidän lähetystönsä oli perinyt Suomesta 1947 poistuneen Liittoutuneiden Valvontakomission tehtävät inkerinsuomalaisten ja muiden neuvostokansalaisten palauttamiseksi.

Asian oikeudellinen tausta nousi esiin Suomen johdon pohtiessa tammikuussa 1953 inkerinsuomalaisten kotiuttamista. J. K. Paasikiven lisäksi neuvottelussa olivat ministerit Urho Kekkonen ja Ralf Törngren. Kekkosen mukaan Suomella ei ollut luovutusvelvollisuutta. Hallituksen oikeudellisen aseman vahvuutta pohtiessa Paasikivi oli sitä mieltä, että ”parasta olisi, jos inkeriläiset hiljaksen poistuisivat maasta.”³

Vuoden 1953 lopussa Neuvostoliiton (NL) lähetystön pyytämää luettelo ei ollut vielä

luovutettu. Se oli kylläkin laadittu tällä kertaa venäjänkielisenä lääneittäin ja kunnitain sekä aakkosjärjestyksessä. Laskelmieni mukaan luettelo sisältää 6 518 nimeä, joista 389 oli samalla Suomen kansalaisia. NL:n lähetystö uusi pyyntönsä vuoden 1955 alussa. Luettelo ei koskaan luovutettu.

Inkeriläisten väestönsiirroista Suomeen on yksi akateeminen tutkimus ja palautuksista NL:oon toinen. Tapahtumien sodanjälkeisistä vaiheista Neuvostoliitossa ja Suomessa ei ole tätäkään vähää.

Kolmas muuttoaalto

Kolmas muuttoaalto tunnetaan nimellä paluumuutto. Pidän sitä keskeisenä inkerinsuomalaisten kansallista identiteettiä vahvistavana tekijänä. Paluumuutto toteutettiin vuosien 1990 ja 2016 välisenä aikana.⁴ On yhä selvittelemättä, miksi se ylipäänsä tuli mahdolliseksi.

Käsitykseni mukaan paluumuuton taustalla vaikutti kaksi keskeistä tekijää: Neuvostoliiton kansalaisina olleiden inkerinsuomalaisten lupa muuttaa maasta laillisesti, ja Suomen tahto ottaa heitä vastaan suomalaisina. Neuvostoliiton Korkein Neuvosto hyväksyi 20.5.1991 lain, joka avasi maansa kansalaisille mahdollisuuden muuttaa vapaasti maasta ja kumosi täten koko neuvostovallan aikana voimassa olleen kiellon. Laki vapaasta maastamuutosta astui Venäjällä voimaan 15.8.1996.

Inkerinsuomalaisten muutto Suomeen käynnistyi kuitenkin jo vuonna 1990. Tämä tapahtui pian sen jälkeen, kun presidentti Mauno Koivisto teki avauksen Ajankohtaisen kakkosen haastattelussa 10.4. Siinä hän rinnasti inkerinsuomalaiset paluumuuttajiin. Eduskunta sääteli ulkomaalaislakiin niin sanotun inkeriläispykälän vuonna 1996.⁵

Miksi Suomessa on pidetty Inkerin suomalaisia niin tärkeinä, että heitä on otettu vastaan poikkeusoloissa kustannuksista huolimatta. Kuka ja miksi oli tehnyt lopulliset päätökset, vaikka Inkerin suomalaisuutta ei Suomessa oikeastaan vieläkään tunneta, eikä siitä olla laajemmin edes kiinnostuneita. Toivottavasti tilanne muuttuu. Joka tapauksessa Suomeen muuttaneet onnistuvat säilyttämään suomalaisuutensa. Sen sijaan yhteiskunnallinen kehitys Venäjällä on vahvistamassa näkemystäni siitä, että suomalainen kansallinen kulttuuri siellä on sammumassa.

Lähteet ja kirjallisuus

Flink, Toivo (2000). *Maaorjuuden ja vallankumouksen puristuksessa. Inkerin ja Pietarin*

suomalaisten sivistys-, kulttuuri- ja itsetuntopyrkimyksiä vuosina 1861–1917. Turun yliopiston julkaisuja C 160. Helsinki: Turun yliopisto.

Flink, Toivo (2010). *Kotiin karkotettavaksi. Inkeriläisen siirtoväen palautukset Suomesta Neuvostoliittoon 1944–1955.* Historiallisia toimituksia 251, Arkistolaitoksen toimituksia 10. Saarijärvi: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Flink, Toivo (2012). *Pois nöyrän panta. Inkerin Liitto 1922–1944.* Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

Inkeri-lehti (1944). Suomen Inkerin Liiton julkaisu n:o 2, 25.

Haltsonen, Sulo (toim.) (1969). *Inkerin suomalaisten historia.* Jyväskylä: Inkeriläisten Sivistyssäätiö.

Lepola, Outi (2000). *Ulkomaalaisesta suomemaalaiseksi.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 787. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Nevalainen, Pekka ja Hannes Sihvo (toim) (1991). *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituk-

sia 547. Pieksämäki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Paasikivi, Juho Kusti (1986). *Paasikiven linja. Juho Kusti Paasikiven puheita ja esitelmää vuosilta 1944–1956.* Porvoo: WSOY, 324.

Rentola, Kimmo (2009). Suojelupoliisin perustaminen, Ensimmäinen vuosikymmen. Matti Simola (toim.), *Ratakatu 12. Suojelupoliisi 1949–2009.* Hämeenlinna: WSOY, 9–29.

Viitteet

- 1 Aune, Helka ja Kyllikki Hiiskun arkisto, V. A. Koskenniemen arkisto, Koskenniemen puheluonnos Inkeri-illassa 11.2.1943 pidetystä puheesta. Saatu professori Martti Häikiöltä 2009.
- 2 *Inkeri*, 1944, n:o 2, 25.
- 3 Paasikivi 1986, 324.
- 4 Lepola (2000): Inkeriläispykälä ulkomaalaislakiin, 96–108.
- 5 Laki ulkomaalaislain 48 §:n muuttamisesta (57/2011); Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain 48 §:n muuttamisesta (HE 252/2010 vp - www, HE 252/2010 vp - pdf)

Otamme vastaan lahjoituksia

Siirtolaisuusinstituutilla on sääntöjensä mukaan oikeus ottaa vastaan lahjoituksia ja testamentteja Suomesta ja ulkomailta. Aikaisemmin saamansa lahjoitukset instituutti on sijoittanut mm. tutkimusrahaan, josta tuetaan vuosittain suomalaiseen siirtolaisuuteen liittyvää tutkimusta, dokumentaatiota ja konferenssitoimintaa.

Instituutissa ylläpidettävä siirtolaisuusarkisto ottaa myös vastaan lahjoituksena erilaisia dokumentteja jälkipolville säästettäväksi. Tällaista materiaalia ovat mm. käsikirjoitukset, kirjeet, valokuvat, äänilevyt ja pienimuotoiset tarve-esineet.

Yhteydenotot:

Arkistonhoitaja Jarno Heinilä

jarno.heinila@utu.fi

+358 (0)2 28 404 40